

JULI 2001 JAARGANG 26 NUMMER 2

ARGUS

DE STEM VAN SPRAKELOZE WILDE DIEREN

GEEN TOEGANG

Ter voorkoming
van verspreiding van

**Mond- en
Klauwzeer**

is dit natuurgebied
voor publiek gesloten

art. 463 W.v.S.

*Mond- en Klauwzeer kan ook door
mensen verspreid worden.
Het is onze gezamenlijke
verantwoordelijkheid om de dieren
in dit natuurgebied te beschermen.*

COLOFON

ISSN 0166-5073

Argus is het kwartaal tijdschrift van De Faunabescherming, Amstedijk Noord 135, 1183 TJ Amstelveen, Telefoon (020) 641 07 98. Argus wordt toegestuurd aan donateurs die minstens fl. 30,- per jaar betalen via Postbanknummer 3522188 te 's-Graveland. Sympathisanten betalen minstens fl. 10,- per jaar en ontvangen jaarlijks de Fauna-Nieuwsbrief. Indien u de De Faunabescherming testamentair wenst te gedenken, wordt u verzocht contact op te nemen met de penningmeester.

Redactie

Gerard Ellenbroek, Bob Hagen, Pauline de Jong, Niko Koffeman, Norman van Swelm, Harm Niesen.

Redactieadres

Gerard Ellenbroek, Ratelaar 47, 7322 GM Apeldoorn, Telefoon (055) 360 36 06, E-mail: ga.ellenbroek@chello.nl

Fotoredactie

Rob Busser, Berkelsingel 5, 7201 BK Zutphen, Telefoon (0575) 51 54 62, Telefax (0575) 54 61 43

Vormgeving

studio RB, Zutphen.

Druk

Tesink bv, Zutphen

Donateursadministratie

Postbus 150, 6870 AD Renkum

Doelstelling

De Faunabescherming is een landelijke organisatie. Haar doel is een ethisch en wetenschappelijk verantwoord faunabeleid. De Faunabescherming tracht haar doel te bereiken door het bepleiten van verbetering in de wetgeving, het propageren van milieuvriendelijke beheersmaatregelen, het stimuleren van onderzoek en het bekend maken van onderzoeksresultaten aan beleidsinstanties en publiek.

Bestuur

I. v.d. Abeele, R. Boeve-Bant, M.C.J. Bouterse, R. Busser, G.A. Ellenbroek, A. Hertsensberg, A.P. de Jong, N. Koffeman, H.H. Niesen, J. Poeder, R. Stockmann, S.H.D. Voss.

Adviseur

G. Udo

Secretariaat

Mw. A. P. de Jong, Amstedijk Noord 135, 1183 TJ Amstelveen,

Telefoon (020) 641 07 98, Telefax (020) 647 37 00, E-mail: faunabescherming@wxs.nl

Penningmeester

Mw. R. Boeve-Bant, Bergsepad 6, 1244 PS Ankeveen, Telefoon (0294) 25 13 19

Knipselkrant

Zes keer per jaar verschijnt de Fauna-Knipselkrant, een bloemlezing van de in de Nederlandse pers verschenen artikelen over jacht en faunabeleid. U kunt zich abonneren door overmaking van fl. 15,- per jaar op Postbanknummer 116072 ten name van donateursadministratie De Faunabescherming te Renkum, onder vermelding van 'Knipselkrant'. Voor de krant bestemde knipsels kunnen worden gestuurd naar: Fauna-Knipselarchief, Olieslagershorst 103, 7328 NM Apeldoorn.

INHOUD

3 Harm Niesen: Naar een verantwoord faunabeheer? Vaste rubriek

4 Jan Bouterse: Nederland Natuurlijk Actieplan: Verschillende maatschappelijke organisaties spannen zich om de leefbaarheid in Nederland te vergroten.

6 A.J. Cnoop Koopmans: Faunabeleid op de Veluwe De jongste ontwikkelingen in het beleid ten aanzien van in het wild levende dieren op de Veluwe.

10 Gerard Ellenbroek: In het wild levende dieren en de MKZ-epidemie De strijd tegen het plan voor het doden van in het wild levende dieren in het kader van de MKZ-epidemie.

16 Norman D. van Swelm: Stop de boerenmoord! Over boeren doodgedrukt tussen schaalvergroting, regelgeving, subsidies en stadsuitbreiding.

20 Gerard Ellenbroek: Uitsterven... Column.

22 Bob Hagen: MKZ jager tegen wil en dank Column.

23 De buit van Vos(s) Vaste rubriek

24 Geurt Besselink: De reeënfiep (2) Vaste rubriek

Omslag De Veluwe (foto: Geurt Besselink). Dit nummer is voor het grootste deel gewijd aan de MKZ-epidemie.

Eén set van vier ronde kleurenstickers van De Faunabescherming met afbeeldingen van een vos, zwijn, haas en gans voor maar fl. 5,- en vijf sets voor fl. 20,- (beide inclusief verzendkosten).

NAAR EEN VERANTWOORD FAUNABEHEER

Natuurbeheer, faunabeheer, landschapsbeheer, agrarisch natuurbeheer. Er wordt wat af beheerd in dit land. Dingen die vroeger vanzelf gebeurden, moeten nu door min of meer professionele deskundigen tegen een vaak niet onaanzienlijke beloning worden uitgevoerd. Zouden we het t e goed hebben, dat we zoveel mensen in staat stellen om zoveel economisch gezien oninteressant werk te verrichten? Zulke gedachten komen natuurlijk niet zo maar op. Er moet dan wel aanleiding zijn om aan het nut van een en ander te twifelen. Veel van al dat beheren zou nodig zijn omdat er nauwelijks meer natuur is in Nederland. Vreemd is dat. Onlogisch ook. Omdat er zo weinig natuur is, zouden er steeds meer per definitie onnatuurlijke ingrepen in de natuur moeten worden gedaan. Daar wordt de natuur niet natuurlijker van. Beheerders doen waarschijnlijk juist daarom zo moeilijk over het begrip natuur. Terwijl het toch zo eenvoudig is. Natuur is alles waar de mensen met hun vingers van af blijven. Alleen over de vraag hoe lang het geleden mag zijn dat de laatste menselijke ingreep plaats vond, wil het 'echte' natuur mogen heten, kan nog enige discussie worden gevoerd. Het woord natuurbeheer herbergt daarmee een onoverkomelijke tegenstelling in zich. Iedere vorm van beheer in de natuur maakt haar minder natuurlijk. Echt helemaal niets doen en belangstellend toezien hoe natuurlijke processen zich ontwikkelen is helaas teveel gevraagd van

*...het graven van een poel is natuurlijk geen probleem...
(foto: Rob Busser).*

de gemiddelde beheerder. Hij (of zij) denkt in toenemende mate in begrippen als *'natuurdoelen'*, *'gewenste ontwikkelingen'* en *'doelsoorten'*. Rampzalige ontwikkelingen, die net zo min bij het begrip natuur passen als informatieborden, picknickplaatsen en gekleurde palen routes. Mag er dan helemaal niks? 'Natuur'lijk wel, fouten uit het verleden kunnen soms worden gecorrigeerd. Zwaar bemeste akkers afgraven, duinen weer laten stuiven of een poel graven. Geen probleem. Maar daarna dan wel met rust laten. En oppassen voor het snoei-schaareffect: iedereen kent het wel, even een takje wegknippen ontaardt snel in een rigoureuze snoeibeurt. Maat houden blijkt moeilijk. Het grote aantal begrazingsprojecten met onduidelijke doelen of voordelen voor de natuur kan daarbij als voorbeeld dienen. Aan faunabeheer hoeven we niet veel woorden vuil te maken. Kon een argeloze voorbijganger vroeger misschien nog denken dat er met dit begrip iets belangrijks en nuttigs werd bedoeld, tegenwoordig is het volgens de Flora- en faunawet niets meer dan een synoniem voor schieten op in het wild levende dieren. Hopelijk komt dat heel duidelijk in de volgende uitgave van Van Dale. Dat jagen niet hoort bij een natuurlijk beheer, is inmiddels zelfs tot de overheid doorgedrongen. Dat het nooit de oplossing van een eventueel probleem

kan zijn, omdat het aan de oorzaak van zo'n probleem niets doet en dus op z'n allerbest slechts symptoombestrijding is, dat is nog lang niet iedereen duidelijk. Net zo min als het voor de hand liggende feit, dat die symptoombestrijding slechts een minuscuul onderdeel uitmaakt van de hele jagerij. Het is dan ook nooit de belangrijkste reden om faunabeheerder, lees: jager, te worden. Het wordt nog een hele kluit voor Van Dale om duidelijk te maken, dat beheren van fauna helemaal niet de reden is waarom iemand zich faunabeheerder wil noemen. Die naam is bedoeld om de buitenwereld zand in de ogen te strooien, onder elkaar blijven ze gewoon jager. Probeert de jager zijn hobby bij voorkeur in natuurgebieden uit te oefenen, een agrarisch natuurbeheerder komt misschien zijn hele leven niet in de buurt van iets dat nog op natuur lijkt. Een grotere tegenstelling in én begrip inbouwen is nauwelijks mogelijk. Het vak van agrariër is gebaseerd op het manipuleren van de natuur. Een boer doet niets anders dan in principe natuurlijke processen zoveel mogelijk naar zijn hand zetten. Dat doet hij vanzelfsprekend ook als hij de verantwoording zou krijgen over - ook nog eens kleine versnipperde onderdeeljes - van de natuur. Als hij voor een deel van zijn inkomsten afhankelijk is van het

aantal weidevogelnesten of orchideeën op zijn land, gaat hij die kweken. Op dezelfde manier als kippen of lelies. Dat betekent rigoureuus beschermen tegen iedere vermeende bedreiging, geen risico's met mijn inkomen. Overdreven? Zeker niet, zie bijvoorbeeld de plannen van de provincie Noord-Holland met het al of niet bejaagbaar verklaren van de vos. Grutto's mogen geen risico lopen. Niet dat de achteruitgang van de grutto te wijten zou zijn aan de vos. Eigenlijk weet iedereen wel dat de hoofdoorzaak bij de boeren zelf ligt. Jonge grutto's kapot maaien is niet zo erg, dan is het nest al geregistreerd en de buit binnen. Predatie, dat is erg. De vertegenwoordiger van de LTO zegt letterlijk: *de vos mag de boer natuurlijk geen geld kosten. Schieten dus.* Nu is het nog alleen op de vos, maar de blauwe reiger, de bruine kiekendief en de havik, ze kunnen er op wachten. Zij komen ook aan de beurt. Niet allemaal durven ze het hardop te zeggen, maar feitelijk met steun van de landschaps- en Weidevogelbeschermers. Want ook die doen aan soortenbeheer in plaats van aan natuurbeheer. Proberen de ene soort te bevoordelen zal vrijwel altijd nadelige consequenties hebben voor andere soorten. Consequenties, die de soortenbeheerders veel minder belangrijk vinden dan hun eigen doelsoort, als ze al wéten dat die consequenties er zijn. En dan nog, deskundigen en leken, allemaal hebben ze hun mening al lang klaar en laten ze zich daar zeker niet van af brengen door harde wetenschappelijke argumenten. De vos blijft het haasje.

Harm Niesen

Dia-presentatie

over de Veluwe

In de zomer van 2001 geeft natuurfotograaf Geurt Besselink iedere woensdagavond (vanaf 27 juni tot en met 29 augustus) een dia-presentatie over de 'Veluwe in de vier jaargetijden'. Entree is fl. 7,50 per persoon.

Op deze avonden neemt hij u mee op pad en verrast u met zijn ontmoetingen met edelherten, vossen, wilde zwijnen, boommarters en de andere dieren die de Veluwe zo uniek maken. Niet alleen de dieren maar ook sfeervolle landschappen, vogels en opmerkelijke details verschijnen op het witte doek. Daarnaast gaat hij in op het gedrag van de dieren, zijn unieke momenten en belevenissen en de fotografie.

De dia-presentatie is speciaal voor deze zomer gemaakt en wordt verzorgd met drie projectoren en een groot dia-scherm. De presentatie duurt circa negentig minuten, exclusief een half uur pauze.

Foto's van Geurt Besselink worden niet alleen gepubliceerd in diverse boeken en tijdschriften (onder andere Argus, Grasduinen, Natuurbehoud, Panda, Terdege) maar ook op folders, ansichtkaarten en kalenders.

Locatie

In gebouw De Ruimte, gelegen tegenover de ingang van de Generaal Winkelman Kazerne, aan de Elspeterweg 177 in Vierhouten.

De zaal is open om half acht en het programma begint om acht uur.

Reserveren

U kunt reserveren via de VW in Vierhouten, telefoon (0577) 41 14 00 of via internet (www.natuurfotogeurt.nl).

Het actieplan

Op 20 maart 2001 heeft een breed front van dertien organisaties, die zich op een of andere manier met natuur en milieu bezighouden het actieplan *Nederland Natúúrlijk* gepresenteerd. Deze actie is buitengewoon ambitieus van opzet en is door de initiatiefnemers gedetailleerd uitgewerkt. Belangrijkste doelstelling van het plan is de uitbreiding en kwaliteitsverbetering van natuur- en recreatiegebieden in Nederland, met een apart programma dat gericht is op verbetering van het waterbeheer en de kwaliteit van het grond- en oppervlaktewater. Wanneer dat niet gebeurt komt - zo stelt *Nederland Natúúrlijk* - de leefbaarheid van ons land in gevaar en het is daarom absoluut nodig dat in het komend decennium jaarlijks drie miljard gulden wordt geïnvesteerd om de plannen te realiseren. De initiatiefnemers van het appèl op de politiek zijn Staatsbosbeheer, ANWB, Natuur en Milieu, Natuurmonumenten, Vogelbescherming en de Unie van waterschappen. Voorts hebben ook het Wereld Natuur Fonds, de drinkwaterbedrijven en nog vijf andere organisaties op het gebied van natuurbeheer en -onderzoek (maar niet de KNJV of andere jagersclubs!) zich bij *Nederland Natúúrlijk* aangesloten. De organisaties constateren dat de uitbreiding en verbetering van natuur en recreatie te langzaam verloopt en geen gelijke tred houdt met de bouw van woningen, bedrijventerreinen en infrastructurele voorzieningen. Ook vraagt het waterbeheer nieuwe stijl extra aandacht en ruimte. Die investering zal zich dubbel en dwars terugverdienen in meer mooie natuur, aantrekkelijke landschappen, veilig waterbeheer, beter woon- en economisch vestigingsklimaat, betere volksgezondheid en extra (toeristische) werkgelegenheid op het platteland. Ongeveer een derde van de kosten is voor het versnellen van al vastgesteld beleid, een derde voor extra inspanningen voor natuur en landschap en een derde voor extra inzet en aanpassingen in het beleid van andere departementen, zoals inpassing en 'ontsnippering' van infrastructuur, aanpassing waterbeheer en groene woningbouwprojecten. *Nederland Natúúrlijk* draagt diverse

bouwstenen aan voor het nationaal 'natuuroffensief' waar de Tweede Kamer afgelopen september om heeft gevraagd. Een motie hierover van de fractieleiders De Graaf (D66), Rosenmöller (GroenLinks) en Melkert (PvdA) is met algemene stemmen aangenomen. *Nederland Natúúrlijk* sluit aan bij de wens van de Kamer om de uitvoering van de EHS, de Ecologische Hoofdstructuur met het samenhangend netwerk van natuur-gebieden en verbodingszones, te versnellen. De benodigde gronden moeten al in 2010 zijn verworven en niet pas in 2018. Daarbij moet de overheid een voorkeursrecht en de mogelijkheid tot onteigening krijgen. Ook moet in 2010 de bestaande versnippering van de EHS met 90% zijn teruggebracht. Voorts dienen er meer natuurgebieden met een grotere omvang te komen, ter versterking van de kwaliteit en veerkracht van de ecosystemen. Andere wensen zijn onder meer een samenhangende aanpak van verdroging, verstoring en versnippering, visserijvrije zones in grote wateren, extensieve en ecologische veeteelt en extra recreatieluimte rond de dertig grootste steden.

Internet

Het actieplan is beschreven in een rapport van zo'n veertig pagina's, dat te downloaden is vanaf de website www.nederlandnatuurlijk.nl. Er zijn in het rapport vier hoofdprogramma's te vinden: Natuur en kwaliteit; Natuur en water, Natuur en mensen (dat gericht is op onder andere natuurvriendelijke recreatie) en Natuur en bestuur (gericht op bijvoorbeeld controle en handhaving van de maatregelen en op educatie en voorlichting). Elk van deze programma's is weer uitgewerkt in een aantal (in totaal twintig) samenhangende subprogramma's of 'bouwstenen'. Omdat het bij deze bouwstenen nog steeds om programmatische punten handelt, zijn aan het actieplan 21 voorbeelden van concrete projecten toegevoegd, compleet met korte beschrijvingen, doelstellingen, wijze van uitvoering en samenwerking. Een vijftal voorbeelden van deze qua opzet zeer uiteenlopende projecten zijn de vergroting van het leefgebied van de otter, de bescherming van bijzondere zeegebieden, de inrichting van 'groene mal' voor Breda, maar bijvoorbeeld ook

een landelijk natuureducatieproject en het maken van 'natuurtransferia' aan de rand van de Veluwe. Bij dat laatste plan gaat het om inrichting van parkeerplaatsen, van waaruit dagjesmensen uit hun auto kunnen stappen en met andere middelen van vervoer de natuur in kunnen gaan.

Verdacht stil

Wanneer ik dit schrijf is het twee maanden na de presentatie van *Nederland Natuurlijk*. Inmiddels hebben de ministers van het kabinet-Kok een pot van zo'n acht miljard gulden onder elkaar verdeeld, waarbij het grootste gedeelte is gegaan naar zorg en gezondheid, onderwijs en 'veiligheid'. Geen woord over natuur en milieu. Hetzelfde geldt voor de voorjaarsnota, die vorige maand werd besproken. *Ned. Natuurlijk Natuurlijk* heeft aan de regering gevraagd of deze tenminste vijfhonderd miljoen voor natuur en milieu ter beschikking wil stellen. Dat is heel wat minder dan de drie miljard per jaar uit het oorspronkelijke actieplan, maar ook nu blijft het in Den Haag verdacht stil. Was het wel verstandig van de initiatiefnemers om nu, in het voorjaar van 2001, de actie *Nederland Natuurlijk* te presenteren? Men rekende erop dat staatssecretaris Geke Faber spoedig met het 'natuuroffensief' zou komen, maar dat is niet gebeurd. *Nederland Natuurlijk* heeft verder weinig publiciteit gehad, maar had de pech dat net toen de actie in het nieuws moest komen, de MKZ-

crisis uitbrak en dat vervolgens de treinchinisten zo nodig moesten staken. Maar alle politieke partijen waren wel vertegenwoordigd op de persconferentie op 20 maart en vanuit de politiek zal toch het antwoord moeten komen.

Nederland Natuurlijk en De Faunabescherming

Stichting De Faunabescherming heeft niet meegedaan met de voorbereidingen van de actie *Nederland Natuurlijk*. Dat is niet om principiële redenen gebeurd, maar om de simpele reden dat het voor het bestuur vaak niet mogelijk is om - als het al tijdig op de hoogte wordt gebracht van alles wat door andere organisaties wordt geïnitieerd - een volwaardige inbreng te hebben in het arbeidsintensieve werk dat aan dergelijke campagnes voorafgaat. Kritisch volgen en het waar mogelijk ondersteunen van de echt goede acties, is dan wat overblijft. Het actieplan *Nederland Natuurlijk* verdient wat mij betreft niet alleen alle aandacht, maar ook ondersteuning. Wanneer je de hoeveelheid en de kwaliteit van natuur en milieu in Nederland wilt verbeteren, moet je dat goed doen en een geïntegreerd plan maken waarin de verschillende aspecten allemaal de nodige aandacht krijgen: niet alleen aankoop en inrichting van terreinen, educatie en recreatieve voorzieningen, maar bijvoorbeeld ook controle en onderzoek. Dat is nu precies wat de initiatiefnemers hebben gedaan en het is ook een goede zaak geweest om het beheer van grond- en oppervlaktewater een centrale plaats te geven. Hierdoor waren ook de waterschappen en de Nederlandse waterleidingbedrijven geïnteresseerd om met het hele actieplan mee te doen, mogelijk een unieke gebeurtenis in de geschiedenis van de Nederlandse natuur- en milieubeweging!

Kracht en zwakte

Vanzelfsprekend zijn er enkele kritische kanttekeningen te plaatsen bij de inhoud en de presentatie van de actie *Nederland Natuurlijk*. In de eerste plaats komt de fauna in geen enkele van de in de actie genoemde programma's en projecten expliciet aan de orde. Uitbreiding van de hoeveelheid en verbetering van de kwaliteit van

de natuur betekent echter dat veel diersoorten meer leefruimte krijgen. Wat zijn de gevolgen daarvan? De projecten in het actieplan zijn duidelijk als voorbeelden bedoeld en zouden gemakkelijk kunnen worden aangevuld met verschillende andere. Wat mij betreft: 'de stelling van Amsterdam', een samenhangende zone van natuur- en recreatiegebieden rondom deze stad (en vergelijkbare zones rond de andere grote steden in het westen van Nederland!). Ook een andere kwestie vraagt om de nodige aandacht. In het actieplan staat namelijk de volgende zinsnede: 'Op economisch vlak verandert onze wereld ook. We gaan van grondgebonden industrie en landbouw naar een kennis- en diensteneconomie. Het landelijk gebied wordt behalve productieruimte ook een omgeving voor de 'consumptie' van frisse lucht, stilte, een mooi uitzicht of de aanblik van een bijzonder dier.' Dit houdt met zoveel woorden in dat in dat landelijke gebied de agrarische sector en wat mij betreft ook de jacht (als het 'oogsten' van dieren) een andere en minder prominente rol krijgen. Maar zijn dat nu ontwikkelingen die men als onvermijdelijk ziet of waar men doelbewust op aanstuurt? Hoe dan ook, bij verschillende onderdelen van de programma's en projecten van *Nederland Natuurlijk* gaat het niet alleen om meer geld, maar zal ook de nodige maatschappelijke discussie gevoerd moeten worden om ze gerealiseerd en voor een groot publiek geaccepteerd te krijgen.

De vraag is: hoe gaat dit nu verder? Een actieplan, dat door zoveel en uiteenlopende organisaties is ondertekend, kan door de politiek niet worden genegeerd. Maar de ambitieuze en veelzijdige opzet is tegelijk de kracht en de zwakte van *Nederland Natuurlijk*: het is nauwelijks mogelijk het actieplan in zijn geheel op de politieke agenda's geplaatst te krijgen en te bediscussiëren. Het gevaar is dan groot dat het helemaal niet gebeurt. Vooralsnog moeten we wachten op het 'natuuroffensief' dat ons door Den Haag is toegezegd. Maar hoe langer we daarop moeten wachten, des te meer ga ik vrezen voor de inhoud ervan. De Faunabescherming zal de ontwikkelingen kritisch blijven volgen!

Jan Bouterse

Faunabeleid

A.J. Cnoop Koopmans

Een aantal opvallende ontwikkelingen heeft zich het afgelopen jaar voorgedaan in het beleid ten aanzien van grote, in het wild levende dieren op de Veluwe. Gelukkig zijn het vooral positieve ontwikkelingen, dat wil zeggen ontwikkelingen, die ten goede komen aan de dieren. Dat geldt in concreto voor Natuurmonumenten en in mindere mate voor de Hoge Veluwe.

Helaas hebben niet alle, op het oog gunstig lijkende ontwikkelingen ook werkelijk een natuurvriendelijk karakter. Zo wordt het verwijderen van (delen van) wildrasters en het creëren van wildtunnels en viaducten 'misbruikt' om in te kleine, afgesloten gebieden toch

te kunnen blijven jagen. In dit artikel licht de auteur

een aantal van de meest opvallende

ontwikkelingen toe.

Natuurmonumenten

Grootgrondbezitter de Vereniging Natuurmonumenten heeft in vrijwel al haar terreinen in het land, en dus ook op de Veluwe, de jacht op reeën afgeschaft. Men laat de aantalsregulatie voortaan over aan natuurlijke processen. Een hele opluchting en een goed besluit.

Nog slechts van enkele diersoorten, waaronder edelhert en wild zwijn, wordt in de terreinen van de Vereniging in Gelderland jaarlijks een aantal dieren geschoten, maar dat gebeurt voortaan alleen nog door eigen personeel. De jachtcontracten met particuliere jachtliefhebbers zijn niet meer verlengd of lopen binnenkort af.

Een andere nieuwigheid is dat de eigen professionele faunabeheerders (het zijn er zes) dit jaarlijks afschot in een zo

kort mogelijke tijd plegen. Ze zijn er een aantal weken intensief mee bezig. Drijfjachten op varkens worden daarbij niet gehouden. Er wordt alleen gejaagd vanaf de kansel of te voet. Het begint pas na de hertenbronnst en moet in beginsel vóór november klaar zijn. Daarna keert de rust in de terreinen terug. Gevolg is dat de dieren de rest van het jaar minder jachtverstoring ondervinden en daardoor minder schuw zijn. Daarover bericht de Districtscommissie Gelderland van Natuurmonumenten in haar jaarverslag over het jaar 2000: *In de gebieden van Natuurmonumenten in Gelderland is het afgelopen jaar minder gejaagd. Op de Veluwe heeft Natuurmonumenten 40% van haar 10.000 ha als jachtvrij gebied aangewezen. De regulatie van grofwild werd uitsluitend door personeel van de Vereniging en in korte tijd uitgevoerd. Dit is het gevolg van het Faunabeheerplan van de inspectie Gelderland, dat vanaf dit jaar is uitgevoerd. In de gebieden waren hiervan al de eerste positieve resultaten zichtbaar. Op de Noordwest Veluwe is de zichtbaarheid van het wild toegenomen. Ook op het Planken Wambuis*

was het effect van de jachtvrije gebieden zichtbaar. Het publiek reageerde zeer positief op de jachtvrije periode tijdens de bronst'. Het uitvoeren van de jacht alleen door eigen personeel is een grote verbetering ten opzichte van de vroegere hobbyjacht door particulieren. Deze laatste komen meestal maar enkele keren per maand naar het terrein, maar dat doen ze gedurende de hele toegestane periode (van 1 juli of 1 augustus tot eind februari), waardoor de dieren telkens opnieuw worden verontrust. De meeste van de vermelde veranderingen werden bevestigd en toegelicht door de nieuwe inspecteur van Natuurmonumenten voor Gelderland de heer A. Heineman tijdens de jaarvergadering van het district Gelderland (opkomst circa tachtig personen) op 21 maart 2001. Natuurmonumenten verwijderd verder zoveel mogelijk hekken en rasters, met name de binnenrasters. In 2000 werd meer dan twintig kilometer raster verwijderd. Ook verder streeft de Vereniging naar het herstel van de verbindingen tussen de leefgebieden.

de Veluwe

Zowel het Nationaal Park Hoge Veluwe als de Koninklijke Houtvesterijen (het Kroondomein) handhaven helaas nog steeds hekken, rasters en roosters om hun gebieden, waardoor een vrije uitwisseling met de overige Veluwse fauna wordt verhinderd.

Foto's: Geurt Besselink & Rob Busser

Welna en Tongeren

Helaas doen andere grondbezitters nog niet mee aan het streven naar vrije uitwisseling en het terugdringen van de jacht. Op de landgoederen Welna en Tongeren op de Noord-Veluwe bijvoorbeeld worden nog steeds drijfjachten op varkens gehouden en de dieren (ook de edelherten) zijn in deze terreinen mede daardoor opvallend schuwer en 'onzichtbaarder' dan elders.

Kroondomein

Ook handhaven de eigenaren en beheerders van het Nationaal Park Hoge Veluwe en van de Koninklijke Houtvesterijen (het Kroondomein) hekken, rasters en roosters om hun gebieden, waardoor een vrije uitwisseling met de overige Veluwse fauna wordt verhinderd. Maar hier is enige kentering te bespeuren. Zo werd verleden jaar meegedeeld dat het Kroondomein in het omringende raster enkele poortjes (doorgangen) voor de varkens en oversprongen (verlaagd raster) voor de edelherten heeft aangebracht, waardoor het terrein

wettelijk geen 'gesloten wildbaan' meer is. Dit is vooral gedaan om te ontkomen aan de ministeriële bepaling, dat in gesloten terreinen van minder dan 5000 ha niet de Jachtwet (en binnenkort de Flora en faunawet) van toepassing is, maar de Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren. Deze Wet verklaart de daarbinnen levende grote hoefdieren tot 'gehouden dieren', waarvoor de eigenaar een zorgplicht heeft en waarop niet mag worden gejaagd. Ik heb die poortjes en oversprongen nog niet kunnen vinden, maar volgens berichten zitten ze in de buurt van Vaassen en Niersen en worden ze spaarzaam gebruikt.

Om dezelfde reden van areaalvergroting is een onderdoorgang (tunnel) aangelegd onder de N344 (provinciale weg tussen Millingen en Apeldoorn). Deze weg is aan beide zijden afgerasterd en vormt zo een strikte scheiding tussen het noordelijke en het zuidelijke deel van het Kroondomein. Of de herten van deze onderdoorgang, gelegen tussen Aardhuis en Echoput, ook echt gebruik gaan maken, is onzeker. Het is een erg smal tunneltje. Zwijnsproten heb ik er wel al gezien.

Onderdoorgang (tunnel) onder de N344 (provinciale weg tussen Millingen en Apeldoorn) in het voorjaar en in de winter.

Hoge Veluwe

Ook bij de Hoge Veluwe is verandering op til. Men heeft zich bereid verklaard poortjes voor varkens en oversprongen voor herten aan te brengen in het hek aan de kant van het Planken Wambuis. De dieren moeten dan nog wel de provinciale weg N310 tussen Arnhem en Otterlo oversteken en daar zijn nu al telkens aanrijdingen met dieren. Onvermijdelijk zal de provincie op deze weg voorzieningen moeten treffen: snelheidsbeperking, tunnels, drempels, verkeerssluizen of algehele afsluiting voor auto's. Dat is ook om andere redenen gewenst. Na enige grondruil tussen Natuurmonumenten en de Hoge Veluwe, waarbij onder meer het Otterlose Bos van eigenaar wisselde, heeft de Hoge Veluwe het raster in de noordwest hoek van haar terrein een stuk naar binnen verplaatst, waardoor er een grotere strook bos- en landbouwgrond is vrijgekomen tussen het park en het dorp Otterlo. De herten, zwijnen en reeën van het Planken Wambuis kunnen nu via deze corridor doortrekken naar het militaire terrein Harskamp en omgekeerd, al doen ze het nog niet. En ook zij moeten daarbij de N310 oversteken en bovendien de

provinciale weg N304 van Otterlo naar Apeldoorn. We zijn er dus nog lang niet.

Een vreemd element in het beleid van de Hoge Veluwe is het voeren. In een folder die verkrijgbaar is in het bezoekerscentrum bij de Koperen Kop, wordt meegedeeld dat het bijvoeren weliswaar is beperkt, maar nog steeds plaatsvindt en onder andere bestaat uit het neerleggen van likstenen, het verstrekken van hooi en pulpbrokken gedurende zes weken in februari en maart en het instandhouden van wildweiden en akkers. Voor het tellen en 'selectief schieten van wilde varkens' wordt gedurende de hele tel- en jachtperiode (dat is het voorjaar en de periode 1 augustus tot eind februari) op elk van de tien á twaalf voerplaatsen in het park dagelijks twee kilo maïs gestrooid. De folder stelt dat hier, gezien de kleine hoeveelheid, geen sprake is van bijvoeren maar van lokvoeren. Doch dat is onzin. Een rekensom leert, dat er jaarlijks meer dan 4000 kilo maïs aan de varkens wordt verstrekt. Dat is wat je noemt: bijvoeren. Bovendien is bijvoeren altijd lokvoeren: de dieren komen erop af. En lokvoeren is altijd bijvoeren: de dieren eten het op, worden vetter en leven

minder natuurlijk. Bovendien ontstaat de schizofrene situatie (voor mens en dier!) dat ze enerzijds vriendelijk worden gelokt maar anderzijds gelijk worden geschoten. Ik vind het een ongewenst en onsympathiek beleid. Al dat nauwkeurig en krampachtig tellen is bovendien nergens voor nodig, en ook 'selectief schieten' is een smoesje. Bijvoeren of lokvoeren; het is net als met drijfjacht en drukjacht: verhullend taalgebruik.

Andere plannen

Uit publicaties blijkt verder, dat onderzoek is gedaan naar de mogelijkheden 4000 ha extra leefgebied te creëren voor edelhert en wild zwijn ten zuiden van de autosnelweg A12. Daartoe zou ter hoogte van de Buunderkamp een extra ecoduct over de A12 moeten worden aangelegd voor de verbinding met het Planken Wambuis en een extra ecoduct of onderdoorgang ter hoogte van de Deelenseweg, alsmede een ecoduct over de A50 ter hoogte van de Doorwerthse heide. Via dit nieuwe leefgebied zouden de dieren dan ook de uiterwaarden van de Rijn kunnen bereiken (zie: Van Nature, maart 2001). Voorlopig is het nog dure toekomstmuziek. Hetzelfde is het geval met studies voor

wildcorridors tussen Laag Soeren en Dieren of tussen Dieren en De Steeg in de richting van de Havikerwaard en de uiterwaarden van de IJssel (zie: Het Edelhert, winter 1999).

Afsluiting

Tenslotte nog een enkel woord over de afsluiting van de genoemde terreinen voor publiek in verband met de Mond- en klauwzeerepidemie. De afsluiting duurde tien weken en bood een onverwachte, ongekende mogelijkheid om de reacties van de dieren waar te nemen op een situatie van algehele rust. Ook was er in deze periode geen jacht, in de lente is er overigens nooit reguliere jacht.

Zoals men in de pers en op de tv heeft kunnen vernemen, of van de terreinopzichters kan horen, reageerden de dieren binnen één of twee weken of zelfs al binnen enkele dagen met veel vrijmoediger gedrag. Herten en zwijnen kwamen eerder dan de schemering tevoorschijn en bleven 's morgens langer in het open veld en buiten de dekking en de rustgebieden. Het werden weer dagdieren, zoals vroeger. Hetzelfde kan men zien vanaf de uitkijktuifel aan de Praamweg bij Lelystad: in de vlakte van de

Oostvaardersplassen zijn overdag soms honderden edelherten tussen de Heckrunderen te zien, lopend, grazend of liggend. Ook hier geen publiek en geen jacht, maar gewoon: dagdieren. Meteen na de opheffing van de sluiting op 15 mei en het verschijnen van de eerste wandelaars en fietsers, al of niet met hond, trokken de dieren zich weer terug in het bos en werden weer 'onzichtbaar'. Ze zijn gedurende generaties en jarenlange verstoring geconditioneerd en nachtdieren geworden. Als een hinde een schrikbeweging maakt voor een plotselinge verschijning, geluid of geur en wegvlucht, nemen de kalveren en smaldieren dat in een reflex over en als het zich herhaalt, wordt het een tweede natuur. Zo kan een auto, die van of naar een hoogzit rijdt, een dichtslaand portier of een schot bijdragen aan de schuwheid van de dieren, maar dat doet ook een groepje opvallend geklede of luid pratende wandelaars of een langsflietsende fietser.

Wat kan het faunabeleid doen om dit patroon te doorbreken? Terreinen permanent voor publiek afsluiten is geen reële optie. Dan ontvalt de grondslag aan de natuurbeschermingsgedachte en gaat de publieke steun

Plannen voor eco-ducten zijn er voor De Buunderkamp (linksboven) en bij de Doorwerthse heide (rechtsboven) en voor een onderdoorgang ter hoogte van de Deelenseweg (linksonder).

Zuidkant van het ecoduct over de A50 ter hoogte van de Woeste Hoeve.

verloren. Wel kan men de jacht stoppen of in elk geval minimaliseren. Als er al kunstmatige aantalsbeperking nodig is (en zelfs dat is de vraag), dan kan dat aanzienlijk in tijd worden teruggebracht, bijvoorbeeld tot eens in de zoveel jaar en dan in een zo kort mogelijke periode, liever in enkele dagen of weken, dan - zoals nu - gedurende vele maanden of meer dan een halfjaar. De bronsttijd zou geheel moeten worden ontzien. Ook zou men kunnen zoeken naar middelen, die de vruchtbaarheid beperken en die in de bronsttijd aan voer of likstenen worden toegevoegd.

Er valt op het gebied van het faunabeleid op de Veluwe nog heel wat te verbeteren.

In het wild en het

GEEN TOEGANG

Ter voorkoming
van verspreiding van

Mond- en- Klauwzeer

In dit natuurgebied
voor publiek geslotenZA

art. 461 W.v.S.

*Mond- en Klauwzeer kan ook door
mensen verspreid worden.*

*Het is onze gezamenlijke
verantwoordelijkheid om de dieren
in dit natuurgebied te beschermen.*

levende dieren MKZ-epidemie

Gerard Ellenbroek

Zoals in verschillende artikelen in dit nummer van Argus is vermeld, hebben de in het wild levende dieren op de Veluwe tijdens de MKZ-epidemie een rustige tijd gehad. Dat geldt in ieder geval voor die dieren, die in die tijd niet de krant lazen. Voor degenen die het nieuws wel volgden, was het leven aanmerkelijk minder relaxed: Zij vernamen dat er bij LNV op hoog niveau koortsachtig overleg werd gevoerd over hoe men met wilde zwijnen, reeën en herten op de getroffen Veluwe moest omgaan. Allerlei verhalen deden de ronde, met als meest drastische scenario dat alle in het wild levende evenhoevige dieren preventief zouden worden geruimd. Jagers zouden worden ingeschakeld om deze klus te klaren. Op de hele Veluwe zou geen ree, hert of wild zwijn meer over mogen blijven...

Foto's: Geurt Besselink

Tijdens de Mond- en klauwzeer-epidemie in ons land hebben veel donateurs van De Faunabescherming zich tot ons gewend met vragen en opmerkingen over de (preventieve) ruiming van landbouwhuisdieren. Ook de onzekerheid over het lot van de in het wild levende dieren als gevolg van de MKZ-hysterie, was voor veel mensen aanleiding om bij De Faunabescherming te informeren naar de verwachte maatregelen. Natuurlijk wilde men ook graag weten welke plannen De Faunabescherming had als het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij zou besluiten de in

het wild levende dieren in de getroffen gebieden te doden. Een enkele keer verweet men de stichting dat zij zich te afzijdig hield van het hele gebeuren rond de MKZ. Omdat dat laatste niet terecht is, wil ik in dit artikel proberen uit te leggen hoe De Faunabescherming achter de schermen haar strategie bepaalde om, mocht het tot het afschieten van herten, reeën en wilde zwijnen komen, tot actie te kunnen overgaan.

Krantenberichten

Nadat eind maart de eerste gevallen van Mond- en klauwzeer in het Veluwse

Oene waren vastgesteld, verschenen er begin April in de kranten en op het journaal berichten waaruit bleek dat het ministerie van LNV de mogelijkheden onderzocht om alle in het wild levende evenhoevigen, herten, reeën en wilde zwijnen, in de getroffen gebieden te laten 'ruimen', om zo de kans op besmetting van vee door deze dieren te verkleinen. Het ministerie zou daarbij de hulp hebben ingeroepen van de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging om het afschot te realiseren. Hoewel de KNJV bij monde van haar zegsman Alferink aanvankelijk mededeelde dat de jagers niet op een dergelijke actie zaten te wachten maar dat ze in het kader van het landsbelang bereid waren hun plicht te doen (zie De buit van Vos(s), pagina 23), gaf de KNJV in een latere reactie aan niets voor zo'n operatie te voelen. Natuurmonumenten was aanmerkelijk duidelijker in haar stellingname. Deze vereniging verbood haar personeel en vrijwilligers expliciet aan de door het ministerie voorgestelde plannen deel te nemen of zelfs maar hulp te verlenen.

Brief

In haar brief van 3 april aan staatssecretaris Faber van LNV sprak De Faunabescherming haar verbazing en verontrusting uit over de plannen die er kennelijk op het ministerie werden gesmeed. Zij vroeg de staatssecretaris onder meer opheldering over de vraag welke onafhankelijke deskundigen het ministerie had geraadpleegd alvorens te komen met een dergelijk verzoek aan de KNJV. Voorts wilde de stichting weten waarom het ministerie geen vertegenwoordigers van de Dierenbescherming en De Faunabescherming had geconsulteerd, terwijl er kort daarvoor op hun initiatief nota bene nog contact was geweest over de MKZ-crisis en het jachtverbod van 22 maart. Tijdens die gesprekken was er met geen woord gerept over plannen tot algehele ruiming van in the wild levende dieren.

De Faunabescherming stelde verder in haar brief dat het inenten of ruimen van in het wild levende dieren niet alleen onmogelijk is, maar ook zeer onwenselijk gelet op de verstoring die er ongetwijfeld mee gepaard gaat en de schijnzekerheid die er hooguit aan kan worden ontleend. Citaat: *'Het is algemeen bekend dat reeën, zwijnen en herten niet erg gevoelig zijn voor MKZ-besmetting en dat*

besmettingsgevaar voor landbouwhuisdieren door in het wild levende dieren vrijwel nihil is. Uit onderzoek in Engeland blijkt dat herten, die met opzet in contact werden gebracht met besmet vee, door hun gedrag vrijwel geen rol speelden bij de (verdere) verspreiding van het virus. Allereerst zijn ze weinig bevattelijk voor het virus. Dieren die wel ziek worden, trekken zich vaak terug en verplaatsen zich zo min mogelijk, waardoor de kans op verspreiding nog geringer wordt. Het eventueel nog wel aanwezige risico kan uiteraard worden beperkt door landbouwhuisdieren tegen MKZ te vaccineren. Het achterwege laten van vaccineren is gebaseerd op een economische keuze, die er niet toe mag leiden dat onze fauna daardoor in gevaar wordt gebracht of zelfs wordt geslachtofferd'.

Ook het inschakelen van uitgerekend de KNJV als (enige) overlegpartner schoot De Faunabescherming in het verkeerde keelgat: *'Wij vinden het opmerkelijk dat het ministerie juist de KNJV op dit terrein als zo'n geschikte gesprekspartner ziet, temeer daar deze organisatie zich in toenemende mate richt op jachtreizen naar gebieden waar voortdurend MKZ onder de in het wild levende dieren heerst. Het binnenbrengen van het virus binnen onze landgrenzen via de meegebrachte trofeeën moet als een reëel gevaar worden gezien'.*

Juridisch speurwerk

Uiteraard kwam het antwoord van het ministerie van LNV niet per kerende post en moest De Faunabescherming zich beraden over welke stappen konden worden ondernomen, mocht

blijken dat het ministerie daadwerkelijk haar toevlucht zou zoeken in de gevreesde maatregel. Besloten werd de mogelijkheden op een rij te laten zetten door juristen van advocatenkantoor Van den Biesen, Prakken en Böhler te Amsterdam in te schakelen. De opdracht aan de juristen was te onderzoeken welke mogelijkheden de Europese en de Nederlandse wetgeving bieden om tegen een (voorgenomen) afschieten van in het wild levende evenhoevigen, in het bijzonder edelherten, damherten, reeën en wilde zwijnen, in het kader van de MKZ-uitbraak bezwaar aan te tekenen.

De juristen van het genoemde advocatenkantoor deden hun werk grondig. Allereerst bestudeerden zij de Nederlandse en de Europese regelgeving met betrekking tot de bestrijding van MKZ. Vervolgens stelden ze een overzicht samen van de Nederlandse, de Europese en de internationale regelgeving ter bescherming van de bovengenoemde diersoorten en de Nederlandse Jachtwet. Aan de hand van de verzamelde informatie schetsten ze de procedurele mogelijkheden om tegen een niet gewenste maatregel in het kader van de MKZ-crisis iets te ondernemen.

Europese MKZ-richtlijn

De Europese MKZ-richtlijn (85/511, ingrijpend gewijzigd in 1990) heeft alleen betrekking op alle herkauwers of varkens (huisdieren, zowel als wilde

De Veluwe tijdens de MKZ-crisis: Desinfectiematten bij de Imbosch en rood-witte linten sluiten de natuurgebieden af bij het Loenensche Bosch (foto: Rob Busser)

varkens), aanwezig in een bedrijf. Een bedrijf is hierbij gedefinieerd als 'landbouwbedrijf of onder officieel toezicht staande handelaarsstal die gelegen is op het grondgebied van een lidstaat, waar gewoonlijk fok-, gebruiks- en slachtdieren worden gehouden of opgefokt'. Dit betekent dat de richtlijn geen betrekking heeft op in het wild levende dieren.

Kort samengevat komt de richtlijn op het volgende neer. Artikel 4 van de richtlijn bepaalt dat van besmetting met het MKZ-virus verdachte dieren zoveel mogelijk in stallen worden gehouden die van de buitenwereld worden afgeschermd tot is vastgesteld dat ze inderdaad zijn besmet. Artikel 5 schrijft voor dat dieren die zijn besmet worden gedood en vernietigd. De maatregel kan worden uitgebreid tot dieren in de directe omgeving van besmette dieren. Artikel 13 bepaalt uitdrukkelijk dat lidstaten er op toezien dat het gebruik van MKZ-vaccins wordt verboden. Alleen in de vorm van noodvaccinaties is vaccineren nog toegestaan, waarna de dieren waarop de richtlijn betrekking heeft alsnog moeten worden gedood.

De Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren

Afdeling 3 van hoofdstuk 2 van de Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren (GWWD, artikelen 15 t/m 32) heeft betrekking op de bestrijding van besmettelijke dierziekten zoals MKZ: In tegenstelling tot de rest van de GWWD is deze afdeling met alleen van toepassing op gehouden dieren (meestal landbouwhuisdieren), maar ook op andere, bij Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) aangewezen dieren. Die AMvB (het Besluit aanwijzing diersoorten besmettelijke ziekten van 1994) schrijft voor dat afdeling 3 van de GWWD ook van toepassing is op alle zoogdieren. Kortom, alle voor ons relevante diersoorten, herten, reeën en wilde zwijnen, vallen onder het bereik van afdeling 3. Datzelfde blijkt overigens ook uit artikel 102 van de GWWD en uit het besluit dat hierop gebaseerd is, het Besluit niet gehouden dieren, waarin een aantal artikelen, waaronder de artikelen 17, 19 t/m 21 en 22, specifiek van overeenkomstige toepassing zijn verklaard op niet gehouden dieren.

Artikel 17 van de GWWD schrijft voor dat de Minister van LNV kan bevelen dat dieren die door MKZ kunnen worden aangetast

- - voorbehoedend kunnen worden behandeld
- - kunnen worden gemerkt, opgesloten of aangeliind

- - met andere, niet nader genoemde maatregelen kunnen worden aangepakt ter voorkoming van overbrenging van besmetting.

De artikelen 19 t/m 21 schrijven voor dat wanneer een dier verschijnselen vertoont van MKZ of wanneer men vermoedt dat een dier met MKZ is besmet, dit moet worden gemeld zodat maatregelen als bedoeld in artikel 22 kunnen worden getroffen. Die maatregelen kunnen onder andere zijn:

- - het afzonderen van zieke of verdachte dieren
- - het doden van zieke of verdachte dieren
- - het behandelen van dieren op een door de Minister aangegeven wijze.

Als door het ministerie wordt besloten om maatregelen als hierboven beschreven te nemen, dan gebeurt dit in de vorm van een besluit.

Dierenbeschermingsregelgeving

De conventie van Bern, die ook door Nederland is ondertekend, kent, kort samengevat, twee beschermingsregimes: een streng regime voor dieren die zijn opgenomen in bijlage II bij de Conventie en een minder streng regime voor de dieren in bijlage III bij de Conventie. Geen van de diersoorten waar het De Faunabescherming in het kader van de MKZ-besmetting om gaat, komt voor in bijlage II. Edelhert, damhert en ree, die ook op de Rode lijst van bedreigde en kwetsbare zoogdieren in Nederland van IBN/DLO staan, zijn opgenomen in bijlage III. Wild zwijn en moeflon worden niet in de bijlagen genoemd.

Het beschermingsregime voor diersoorten uit bijlage III is vastgelegd in de artikelen 7, 8 en 9 van de Conventie. Artikel 7 heeft vooral betrekking op 'exploitatie' van in het wild levende dieren en is in verband met de MKZ-crisis niet relevant. Volgens artikel 8 dienen lidstaten met betrekking tot de diersoorten uit bijlage III te verbieden dat middelen worden gebruikt die ervoor zouden kunnen zorgen dat populaties van de betreffende diersoorten verdwijnen of dat er ernstige schade aan wordt toegebracht. Op die regel kan, bijvoorbeeld 'ter voorkoming van ernstige schade aan vee' (bijvoorbeeld de verspreiding van het

MKZ-virus) of 'andere dwingende redenen van groot openbaar belang' een uitzondering worden gemaakt wanneer aan twee voorwaarden is voldaan:

- er is geen andere bevredigende oplossing
- de uitzondering die gemaakt wordt is niet schadelijk voor het voortbestaan van de populatie

Eén van de andere, bekende bijlagen bij de conventie heeft betrekking op de habitatrichtlijn. Echter in deze richtlijn worden geen diersoorten genoemd die behoren tot de in het wild levende dieren waar het hier om gaat.

Natuurbeschermingswet en Jachtwet

Geen van de diersoorten die in het kader van de MKZ-crisis voor afschot in aanmerking zou kunnen komen, wordt in de Natuurbeschermingswet aangemerkt als beschermde soort. In de huidige Nederlandse wetgeving vallen al deze diersoorten onder de definitie van grofwild volgens artikel 2 van de Jachtwet.

Op grond van artikel 20 van de Jachtwet is de jacht gesloten gedurende een bepaalde periode, tenzij de Minister van LNV besluit om, op voorwaarde dat geen andere bevredigende oplossing bestaat, de jacht open te stellen ter voorkoming van belangrijke schade. Op grond van artikel 53 kan de Minister ter voorkoming van belangrijke schade aan vee, in afwijking van de wet of van de besluiten en regelingen krachtens de wet, een vergunning verlenen voor de jacht op met name genoemde soorten. Op grond van artikel 54 kan de Minister een beschikking geven die, eveneens in afwijking van de wet en besluiten en regelingen op grond van die wet, het beperken van bepaalde soorten ter voorkoming van belangrijke schade aan vee mogelijk maakt.

In het kader van de MKZ-crisis besloot de Minister, bij besluit van 22 maart 2001, de jacht in beginsel te sluiten en het gebruik van vergunningen op grond van artikel 27 of 53 van de Jachtwet en van beschikkingen op grond van artikel 54 van de Jachtwet in beginsel te verbieden. Op het verbod om gebruik te maken van de beschikkingen op grond van artikel 54 is bij wijziging van 12 april 2001 een uitzondering gemaakt om exemplaren van 'grofwild'

te schieten om vast te kunnen stellen of deze dieren besmet zijn met het MKZ-virus.

Wanneer er zou worden besloten om in het wild levende evenhoevigen massaal af te schieten, dan zou dit waarschijnlijk gebeuren door middel van het afgeven van (een) vergunning(en) op grond van artikel 53 van de Jachtwet of door middel van (een) beschikking(en) op grond van artikel 54.

Conclusie

Een besmetting met het MKZ-virus valt in het licht van het huidige Europese en Nederlandse beleid (de MKZ-richtlijn schrijft voor dat besmet evenhoevig vee en evenhoevig vee in de directe omgeving daarvan in beginsel gedood en vernietigd moet worden) onder de definitie van 'schade aan vee' als bedoeld in de Conventie van Bern en in de Jachtwet. Iedere besmetting leidt tot het afmaken van het verdachte/ besmette vee, hetgeen onmiskenbaar schade met zich mee brengt. Ook is het beslist mogelijk om het tegengaan van verdere verspreiding van het MKZ-virus te rangschikken onder de definitie van 'andere dwingende redenen van groot openbaar belang'. Samenvattend leidt dit tot de conclusie dat het doden van in het wild levende dieren in het kader van de MKZ lijkt te vallen onder de uitzonderingsredenen die de Conventie van Bern en ook de Jachtwet kennen. Op grond van zowel de Conventie van Bern als de Jachtwet moet echter aangetoond worden dat er 'geen andere bevredigende oplossing' bestaat. Op grond van de Conventie van Bern geldt bovendien de voorwaarde dat geen middel mag worden gebruikt dat schadelijk is voor het voortbestaan van de betrokken populatie.

'Geen andere bevredigende oplossingen'

Om aan te tonen dat de in het wild levende dieren niet gedood mogen worden moet dus worden aangetoond dat er 'geen andere bevredigende oplossingen' bestaat om schade aan vee te voorkomen of om tegemoet te komen aan de 'dwingende maatregelen van groot openbaar belang'. Mogelijke bevredigende oplossingen zijn vaccineren en isoleren van in het wild levende dieren. Beide oplossingen lijken geen reëel alternatief. Over het verspreiden van het virus door

gevaccineerde dieren (zogenaamde 'dragers van het virus') lopen de meningen van deskundigen uiteen. Daarnaast is het praktisch gezien ondoenlijk om alle in het wild levende evenhoevigen in een gebied te vaccineren. Dit zal dus juridisch gezien waarschijnlijk niet als een 'bevredigende oplossing' worden gezien. Ook het isoleren van in het wild levende dieren lijkt in de praktijk niet haalbaar. Sommige natuurgebieden zijn weliswaar grotendeels omrasterd, maar voor andere natuurgebieden en voor soorten, zoals reeën is isoleren geen reële optie. Als 'bevredigende oplossing' zal isoleren dan ook vrijwel zeker geen kans maken.

Voortbestaan van de populatie

Meer kans van slagen maakt een beroep op het 'schadelijk zijn voor het voortbestaan van de populatie' voor diersoorten genoemd in bijlage III van de Conventie van Bern. Van de soorten uit deze bijlage, edelhert, damhert en ree, komen de eerstgenoemde binnen Nederland vrijwel uitsluitend voor op de Veluwe. Als het Ministerie van LNV zou besluiten alle in het wild levende evenhoevigen op de Veluwe te doden, zou dat betekenen dat de populatie van deze diersoorten praktisch uit Nederland verdwijnt. In het licht van de Conventie van Bern zou een dergelijk grootschalig doden ontoelaatbaar zijn. Voor reeën vervalt deze optie omdat deze dieren in vrijwel geheel Nederland voorkomen.

Niet veel kans...

Uit het bovenstaande blijkt dat de Minister van LNV op grond van de GWWD of de Jachtwet mogelijkheden heeft om ter bestrijding van de MKZ over te gaan tot het nemen van maatregelen als het afschieten van in het wild levende evenhoevigen. Dergelijke besluiten zijn voor bezwaar en beroep vatbaar in de zin van de Algemene Wet bestuursrecht. Het ligt voor de hand dat tegen dergelijke besluiten of beschikkingen een bestuursrechtelijke bodemprocedure wordt begonnen, waarschijnlijk in combinatie met een verzoek om voorlopige voorziening, waardoor in ieder geval de uitvoering van de maatregel kan worden opgeschort totdat het bezwaar is behandeld.

Tegen besluiten op grond van de

GWWD kan in beroep worden gegaan bij het College van Beroep voor het bedrijfsleven. De jurisprudentie van dit college met betrekking tot MKZ-zaken tot nu toe lijkt voor deze zaak weinig hoopgevend. Voor besluiten op grond van de Jachtwet staat 'gewoon' beroep open bij de Rechtbank. Dat biedt mogelijk iets meer ruimte voor een ander oordeel in een eventuele zaak over MKZ.

Samenvattend lijkt het bij voorbaat weinig kansrijk om tegen een besluit van de Minister tot het doden van in het wild levende dieren in het kader van de MKZ-crisis een procedure aan te spannen. De meeste kans biedt zoals gezegd een beroep op de Conventie van Bern, voor zover het soorten betreft, die onder bijlage III van de Conventie vallen.

Storm in een glas water?

Nog net voor het ter perse gaan voor dit nummer van Argus, begin juli, kwam het antwoord van het ministerie en wat blijkt: *Het ministerie zegt dat het hele verhaal in de pers op niets is gebaseerd. Het afschieten van in het wild levende dieren op de Veluwe in het kader van de MKZ-epidemie is nimmer als een optie beschouwd door het ministerie en er is dan ook nooit overwogen om een mogelijkheid van zo'n operatie te onderzoeken, laat staan in gang te zetten. Inschakeling van de KNJV of welke andere organisatie is dus nooit aan de orde geweest en er is ook niet informerend met deze of enige andere organisatie over een dergelijke maatregel gesproken.*

*Hinde met kalf en twee spitsers
(foto: Geurt Besselink)*

Stop de boerenmoord!

Tot hier en niet verder!

Norman D. van Swelm

Ik hoorde het hem laatst nog zeggen, tegen een jonge, somber ogende Friese boer, in een fragment van een documentaire uit de jaren zestig: *'Jij moet groeien jongen, investeren, wat land er bij, meer vee....'* Het was Sicco Mansholt, de sympathieke socialist die zich de armoede onder de boerenbevolking in her Groningen van zijn jeugd altijd zeer had aangetrokken. Hij bracht het tot landbouwminister en Europees landbouwcommissaris. Onder zijn leiding werd de Europese landbouw generationaliseerd. Groter, moderner en efficiënter. Het fenomeen ruilverkaveling deed zijn intrede, evenals landbouwsubsidies. Landbouwkundig onderzoek en -voorlichting werden krachtig gesteund. Vanaf dat moment worden boeren gebombardeerd met adviezen en regels gericht op het verhogen van de productie. Het gevolg van Mansholt's beleid was een enorme uitstroom van boeren en andere werkenden in de landbouw alsmede een onvoorstelbare afname van de biodiversiteit. Aan het eind van zijn leven zag Mansholt in dat zijn politiek rampzalige effecten had gehad. Hij erkende dat ook ruiterlijk en zette zich tot op

hoge leeftijd in om het tij te keren. Vooralsnog tevergeefs want de geoliede machine die hij heeft helpen opstarten laat zich moeilijk uitschakelen. Zeker niet als dat moet geschieden door diegenen die er belang bij hebben dat de machine blijft draaien! Toch getuigde Mansholt's ontzetting van naïviteit. Een simpele berekening maakt immers duidelijk dat wanneer landbouwbedrijven in omvang moeten groeien binnen een areaal dat in principe niet of nauwelijks groeit, het aantal bedrijven zal dalen. Die berekening had Mansholt in 1950 óók kunnen maken. Dat zal hij ook wel hebben gedaan, maar er was toen een uitweg: grote aantallen boeren emigreerden naar de Verenigde Staten, Canada, Australië en Brazilië.

Duurzaam

De boeren die uitweken naar andere werelddelen konden daar zonder beperkingen grote bedrijven opzetten geheel in overeenstemming met het toenmalige gedachtegoed van Mansholt. Aan ruimte geen gebrek! De boer die in bovengenoemde documentaire door Mansholt werd aangespoord om zijn bedrijf te laten groeien kwam veertig jaar later weer aan het woord. Hij had precies gedaan wat Mansholt had gezegd en oogde nog somberder dan tijdens het gesprek met Mansholt. Hij had een zoon die het bedrijf zou willen voortzetten maar veel toekomst zag hij er niet in. Ook de emigranten met hun kolossale bedrijven is het niet per definitie voor de wind gegaan. In tegendeel, met enige

Boeren zijn

lastig, liggen altijd dwars, zijn

conservatief, grondgebonden, niet voor rede

vatbaar. Stalin wist het en liet ze bij

honderduizenden vermoorden. Kleine boeren waren dat

en velen van hen waren straatarm. Straatarm maar vrij!

In hun plaats kwamen kolchozen en sovchozen; enorme

staatsbedrijven waarin ambtenaren het werk deden. Ambtenaar en

gevangene van het systeem!

regelmaat zijn landbouwcrises elkaar opgevolgd en waren faillissementen en armoede het gevolg. Een door tegenslag gekwelde Amerikaanse boer van Friese afkomst, gevraagd naar een oplossing voor de problemen in de landbouw, stelde dat de enige duurzame vorm van landbouw het relatief kleine familiebedrijf was. *'Reusachtige bedrijven waarvan de boer met handen en voeten gebonden is aan veevoederbedrijven en vleesproducenten, hebben geen toekomst'*, zo stelde hij.

Ter verantwoording

Op dit moment, juni 2001, ziet het er naar uit dat de Mond-en-klawwzeer uitbraak in Nederland voorbij is. Landbouwminister Brinkhorst wordt in de pers algemeen geprezen voor zijn kordate en kundige aanpak van de

MKZ crisis. Iedere keer als ik dat lees wrijf ik mijn ogen uit van verbazing. Hoe kort van memorie is de pers eigenlijk? Brinkhorst is Europees ambtenaar geweest en ook als minister heeft hij niet anders gedaan dan het voorgeschreven Europese beleid naar de letter uit te voeren. Vergeten is dat Brinkhorst zich als een van de weinige landbouwministers met hand en tand verzette tegen het sluiten van de grens voor import van vee en vlees uit Frankrijk, het land waarlangs de met MKZ geïnfecteerde dieren Oene bereikten! En toen MKZ eenmaal een feit was, voerde Brinkhorst keurig het beleid uit waartoe zijn voorganger Braks ons land had verplicht. Het was immers Braks, gesecondeerd door secretaris-generaal Joustra, die ons

succesvolle vaccinatiebeleid (1941-1991) te grabbel gooide in ruil voor marginale uitbreiding van exportmogelijkheden naar Japan en de Verenigde Staten! De gevolgen van dit krankzinnige besluit, dat bovendien destijds ten sterkste werd ontraden door virologen van naam, zijn inmiddels zichtbaar: miljoenen gezonde dieren zijn zinloos gedood en tot afval gereduceerd terwijl de economische schade aan niet agrarische sectoren die van de agrarische sector zelf overstijgt! Worden Braks en de zijnen ter verantwoording geroepen in een Parlementaire Enquête? Daarvoor is de stem van VVD of CDA doorslaggevend en het ligt voor de hand dat de boeren die namens die partijen in de kamer zitten, er zich met hand en tand tegen zullen verzetten want dit zijn boeren die, net als Braks, het agro-industriële conglomeraat vertegenwoordigen.

Miljoenen

Om het geheugen nog wat op te frissen: voordat vaccinatie tegen MKZ door de Duitsers in bezet Nederland werd geïntroduceerd stierf tijdens MKZ uitbraken ongeveer 5% van alle zieke dieren. Echter, niet alle dieren op een besmette boerderij werden ziek. Vaak ging het slechts om enkele dieren, die na verzorging door de boer weer beter werden! Kennelijk bezat een aanzienlijk deel van de veestapel voldoende

Boerenprotest tegen de (preventieve) ruiming tijdens de MKZ-epidemie (foto: Rob Busser).

weerstand tegen de ziekte. Gedurende de periode dat het vaccinatiebeleid werd toegepast, werden alleen dieren ziek van boeren die, vanwege de kosten, afzagen van vaccinatie.

Sinds 1991 bestrijden we de ziekte door dieren, ziek of niet, bij miljoenen tegelijk te doden. Krankzinnig, krankzinnig, krankzinnig! Nee, Brinkhorst had lof kunnen verdienen door niet als een opgewonden paladijn rond de Eurocommissarissen te dansen, zoals hij tijdens hun bezoek aan ons land deed, maar in plaats daarvan bikkelaarhard uitvoering van het stopzinnige Europese beleid te weigeren en alle vormen van chantage, die dan onvermijdelijk op hem af zouden zijn gekomen, te weerstaan! Nu mag de belastingbetaler de 'getroffen' boeren 'helpen' (Kok's zestig miljoen komt niet uit zijn zak) en heeft het midden- en kleinbedrijf een geschat verlies van drie miljard gulden, waarvoor ongetwijfeld ook de (Europese) belastingbetaler zal moeten opdraaien!

Gif

In zekere zin komt de MKZ crisis Europa zeer goed uit. Eurocommissaris Fischler had immers net voor de uitbraak een drastische reductie van de Europese veestapel voorgesteld? Daar is dus onverwacht snel een aanvang mee gemaakt. Tot de vertegenwoordigers van de Nederlandse sector is inmiddels ook doorgedrongen dat veranderingen niet meer zijn tegen te houden. Als kikkers springen ze in het nu ontstane gat, nota onder de arm. Niet dat ze echt wat hebben geleerd. Dat kan ook niet verwacht worden van de 'Kinderen van Mansholt'. Iedere verandering hebben ze jarenlang via hun vertegenwoordigers in CDA en WD weten tegen te houden. Vorig jaar nog VVD-er Geluk, die met veel poeha de kamer liet terugkomen omdat een voorgenomen verbod van een aantal landbouw-

pesticiden de fruitsector zou bedreigen. Een besluit overigens dat al jaren terug had moeten worden uitgevoerd! *'Liever kanker dan gezond fruit'* moeten ze in de kamer hebben gedacht en Minister Pronk ging door de knieën!

Bedrog

VVD-er Luteijn opende het offensief met de voorspelling in NRC-Handelsblad dat er binnen twintig jaar geen koe meer buiten te vinden zal zijn. Allemaal de hal in. Vervolgens kwam CDA-er Wijffels (ex-RABO Bank en aanjager van schaalvergroting in de landbouw, SER voorzitter, voorzitter van Natuurmonumenten en nog veel meer). Hij had wat zitten 'brainstormen' met LTO Nederland, vee- en veevoederindustriële en nog wat los goed en zie: *'Kippen moeten scharrelen, varkens moeten wroeten in de modder en de koe moet weer in de wei'*!. Brinkhorst helemaal door het dolle heen van enthousiasme, terwijl voorzitter Doornbos van LTO-Nederland terloops nog even opmerkte dat het aantal boeren wel wat zou teruglopen. Arme boeren. Weer door hun eigen voorman bedrogen. Voor de zoveelste keer. Was ie niet ineens vóór inenting geweest en bleek vervolgens niet dat de dieren toch moesten worden geslacht en had LTO in 1991 niet achter het Europese non-vaccinatie beleid gestaan? En wij worden ook belazerd door Wijffels want wat blijkt? In de toekomst moeten die varkens in grote concentraties gaan wroeten in de modder van 'Varkensflats' op industrieterreinen! En de boeren? Die worden medewerker van de Veevoeder- en de Vleesindustrie, net als de ambtenaren van Stalin!

Wat nu?

CDA en VVD beconcurreren elkaar op leven en dood via vertegenwoordigers van de industriële landbouw om zoveel mogelijk stemmen te winnen op het

platteland, terwijl diezelfde vertegenwoordigers een vorm van landbouw bepleiten die er voor zorgt dat er steeds minder stemmen op het platteland te winnen zijn! Dat is wel heel erg dom van CDA en VVD. Aan de PvdA hebben boeren maar ook natuurbeschermers helemaal niets. Kok en Pronk of Melkert en Duijvestein en ook een figuur als wethouder Kombrink in Rotterdam: allemaal loopjongens van de project-ontwikkelaars. Ze staan klaar om alle ruimte die vrijkomt door bedrijfsbeëindiging in de landbouw vol te plempnen met woningen, kantoren en industrieterreinen om zo de economische bal aan het rollen te houden. Dankzij het door de PvdA-ers Den Uyl en Pronk ingezette bevolkingsbeleid is de bevolking griezelig gegroeid van elf miljoen rond 1970 tot zestien miljoen thans.

De kleinere partijen willen alle goeds maar hun voornemens zijn in alle opzichten strijdig met elkaar. En wat te denken van het briljante initiatief van de Socialistische Partij om import te verbieden van vlees van tegen MKZ geënt vee uit Argentinië? Kamerbreed gesteund! Het lijkt zo logisch maar die Argentijnen deden wél wat wij óók hadden moeten doen namelijk massaal enten en daar worden ze nu voor gestraft door mijnheer Poppe en de zijnen! Leefbaar Nederland dan? Geen idee maar de naam is kennelijk verzonnen door iemand die daar zo zijn twijfels over heeft.

Natuurbeheer?

Wijffels en de zijnen roepen in koor dat vooral meer geld moet worden uitgetrokken om boeren natuur te laten beheren. Deze vorm van boerenbedrog kwam in zwang toen het wereldhandelsakkoord Europa niet langer toestond de agrarische sector te subsidiëren. De VVD verzon vervolgens

de truc om gelden, bestemd voor natuurbeheer, naar de boeren te schuiven: subsidiering via de achterdeur. Geld weggooiën VVD! Ik ben eens gaan kijken in de Alblasserwaard naar de uitwerking van wat bij de Provincie Zuid-Holland het 'Heijkoop effect' is gaan heten, genoemd naar de wegens financieel wanbeleid afgetreden CDA-wethouder die zoveel natuurbeschermingsgelden naar zijn boerenachterban schoof dat elders in de provincie tekorten ontstonden. Op Koninginnedag heb ik het gezien: weilanden begroeid met dicht opeen gepakt Engels Raaigras met daarom heen conform het advies van het altijd in marginale oplossingen grossierende Centrum voor Landbouw en Milieu een paarse rouwrand van bloeiende Brunei. Nauwelijks een weidevogel te zien in het ooit zo rijke gebied! En passant nog van de weggereden door een boer die met lange spuitbomen de bermen bespoot tegen Boterbloemen! Nee, dat natuurbeheer door boeren het paard achter de wagen spannen is, is zonneklaar! In de afgelopen vijftientig jaar is de Grutto-populatie van ons land met meer dan de helft

gedaald! In concreto zijn zo'n honderd-twintigduizend vogels verdwenen! De 'Koning der weidevogels' noemde Dr. Jac.P. Thijsse hem. Nederland heeft de verantwoordelijkheid over 90% van het Europese Gruttobestand en die heeft het te grabbel gegooid door ministers als Braks en landbouw-instituten als 'Wageningen' aan te laten rotzooien. Alle maatregelen die Braks en de zijnen namen, waren gericht op productieverhoging dan wel op bestendiging van een ultrahoog productieniveau in een toestand van chronische overproductie! Iedere waarschuwing werd in de wind geslagen, ambtelijke adviezen genegeerd, ambtenaren op een zijspoor gezet. Het begin van de weg terug is niet boeren koest houden door middel van oneigenlijke subsidiering met natuurbeschermingsgelden zoals VVD en CDA propageren. Het begin van de weg terug is het ongedaan maken van alle grote en kleine maatregelen die de overleving van weidevogels op het spel hebben gezet en de kwaliteit van het milieu hebben aangetast. Dus om te beginnen het afschaffen van het injecteren van mest, ook wel eufemistisch 'emissiearm'

onderwerpen van mest genoemd. Een gecamoufleerde vorm van mest-dumping verzonnen onder en verplicht door Braks om vermindering van de veestapel te ontlopen en immens schadelijk voor alles wat op en in de graszode leeft en vervuiling van water en lucht niet kerend, in tegendeel! En wat te denken van het zogenaamde 'kuilmaaien' van de eerste snede begin mei! Vroeger kwamen de koeien begin mei in de wei. Ze produceerden dan heerlijke grasboter. Maaien geschiedde in de Hooimaand! Daar moet het weer naar toe! Waterstanden omhoog! Die weg kan niet worden ingeslagen zolang de 'kinderen van Mansholt' het voor het zeggen hebben, de ambtelijke top van het ministerie van LNV ongewijzigd blijft zitten en 'Wageningen' blijft bestaan! Meer boeren moeten we hebben, die met hun families kleinere veestapels verzorgen en die (onbedoeld) voor een grotere biodiversiteit zorgen. Boeren die zich niet krom werken om de hypotheek van de Rabobank te kunnen afbetalen maar boeren die een goede prijs ontvangen voor een goed product!

Sputten van berm, met lange spuitbomen, tegen boterbloemen in Alblasserwaard (Foto: Norman van Swelm)

Een mannetjes grutto (boven) en een vrouwtjes grutto (links) (foto: Norman van Swelm)

VOSSENSTAN D REGULEERT ZICHZELF

In Trouw van 10 mei 2001 stond een uitvoerig artikel over het onderzoek dat Jaap Mulder drie jaar lang uitvoerde voor het Duinwaterleidingbedrijf Zuid-Holland in de duinen tussen Wassenaar en Katwijk. Zijn voornaamste bevinding staat als kop in de krant: *het aantal vossen wordt in dit duingebied op natuurlijke wijze gereguleerd*.

En dat is, in een dichtbevolkt land als het onze, iets om zuinig op te zijn! Waarschijnlijk zijn vossen zo'n 30 jaar geleden door de mens in de duinen uitgezet. Maar ook zijn er wel dieren op eigen kracht gekomen. Nadat in 1970 het klemmen van vossen werd verboden, heeft de vos zich vanuit de zandgronden in het oosten en zuiden zich over de rest van Nederland verspreid. Voor de duinen had dat tot gevolg dat broedkolonies van de kokmeeuw, kleine zilvermeeuw en mantelmeeuw totaal werden opgeruimd. Dat was de mens daarvoor met zijn bestrijding niet gelukt. Het gevolg is dat eutrofiëring van het milieu is afgenomen, waardoor de opmars van de brandnetel werd gestuit. Net als elders in Europa hebben de meeuwen zich moeten terugtrekken tot ontoegankelijke plaatsen: rotseilanden of zoals bij ons: op flatdaken. Dat ook niet-witte broedvogels in aantal zijn achteruitgegaan, heeft volgens Jaap Mulder niet alleen te maken met de vos, maar vooral met het feit dat de duinen steeds meer dichtgroeien met struweel en dat de afstanden tussen de broedplaatsen en de voedselgronden (graslanden) steeds verder weg komen te liggen. Andere vogelsoorten zijn juist in aantal toegenomen, zoals bijvoorbeeld de grasmus, de nachtegaal en diverse eendensoorten. Verder heeft de vos ervoor gezorgd dat er minder katten in de duinen rondzwerven: katten mijden vossen. Overigens bestaat het menu van de vossen maar voor een beperkt deel (minder dan 6%) uit vogels, de hoofdmoot (90%) bestaat uit muizen en konijnen, waarvan een enkele vos er per jaar respectievelijk 330 en 150 van eet.

De populatiedichtheid van het gebied wordt geschat op het zeer hoge aantal van zeven tot tien volwassen vossen per hectare. Omdat er niet gejaagd wordt en er nauwelijks verkeersslachtoffers worden gesignaleerd, is de stand min of meer stabiel en wordt dus in de eerste plaats bepaald door de hoeveelheid beschikbaar voedsel. De populatie vertoont dan ook alle kenmerken van natuurlijke regulatie, zoals een lage voortplanting, hoge natuurlijke sterfte en veel zwervers zonder territorium. Afschot heeft in deze situatie weinig zin: zwervers vullen snel de leeggekomen territoria weer op, bovendien zal de voortplanting weer hoger worden. Vuistregel in het natuurbeheer is dat het afschieten van een vos twintig tot dertig manuur kost. Wil je de vossenstand in het gebied effectief verkleinen, zul je in de eerste winter zo'n tweehonderd, en elk volgend jaar nog eens honderd exemplaren moeten afschieten. Met de wettelijk toegestane middelen is dat een schier onmogelijke taak.

Tot slot: het oorspronkelijke en meer uitgebreide artikel is te vinden op de website van Trouw (www.Trouw.nl), maar is alleen in te zien na officiële aanmelding, waarbij je een toegangscode en een wachtwoord krijgt.

Mededeling

Aanpassing jaarbijdragen 2002

In verband met de gestegen kosten van onder meer de productie van Argus en de Knipselkrant zijn wij genoodzaakt om met ingang van volgend jaar de contributie van De Faunabescherming enigszins te verhogen. De jaarlijkse bijdrage voor 2002 voor donateurs zal **16 euro (=35,26 gulden)** gaan bedragen. Dit is inclusief toezending van het kwartaaltijdschrift Argus. De kosten voor de knipselkrant komen op **8 euro (=17,63 gulden)**. De kosten voor sympathisanten, die jaarlijks de Nieuwsbrief ontvangen, komen op **5 euro (=11,02 gulden)**.

Bestuur De Faunabescherming

Terwijl de afschuwelijke beelden van de (preventieve!) ruiming van landbouwhuisdieren, compleet met de treurende boeren en protesterende dierenliefhebbers, nog op ons netvlies branden (*de MKZ-problematiek is, getuige dit nummer van Argus, ook aan De Faunabescherming verre van onopgemerkt voorbijgegaan*), diende zich alweer een nieuwe ramp aan. Ditmaal was Zuid-Limburg het toneel van een ruiming. 'Waar gaat het over'? hoor ik u denken 'Daar hebben we niets over gehoord of gezien in de media'. Nu, dat kan kloppen. Al zou een oplettende lezer of kijker toch wel kunnen weten waarover ik het heb. Het was namelijk héél even nieuws: *In het Limburgse Heer was een boer tot de conclusie gekomen dat het nodig was een graanakker om te zetten in een aardappelveld*. Het krantenberichtje, dat deze ingreep aan ons bekend maakte, vertelde er niet bij waarom deze boer dat deed. Nu gebeurt het wel vaker dat een agrariër besluit om op een bepaald perceel iets anders te gaan verbouwen dan hij gewend was te doen, maar gewoonlijk haalt dat niet de krant, laat staan het nieuws op SBS6. Hoewel... Hoe dan ook, dit keer was dat wel het geval. Maar waarom? Dat is niet zo moeilijk te raden als je denkt aan de geografische ligging van het voormalige korenveld: *Heer ligt in het zuidelijkste gedeelte van Limburg, een gebied dat zich zowel klimatologisch, geologisch als bodemkundig van de rest van Nederland onderscheidt. Daardoor komen er in dit deel van ons land veel planten- en diersoorten voor, die elders in Nederland ontbreken of veel zeldzamer zijn. Als zo'n typisch Zuid-Limburgse soort wordt bedreigd, staat meteen het voortbestaan van de soort in heel Nederland op het spel! Dat geldt bijvoorbeeld voor*

UITSTERVEN...

verschillende kalkmannende orchideeënsoorten, voor vuur- buikpadjes, sommige vleermuissoorten en voor de hamster.

En deze laatste was de reden van de kleine opschudding. Op de akker, of liever gezegd onder de akker, die de Limburgse boer zo nodig moest omploegen, bevond zich nog een burcht van dit ernstig bedreigde dier. Een diersoort, die enige tijd geleden ook al volop in het nieuws stond. Toen was het de Vereniging Das en Boom, die zich met veel tam-tam ontfermde over de 'laatste' in het wild levende hamsters van Nederland. Zij had aan de Minister toestemming gevraagd om de 'laatste' dieren uit het wild weg te mogen vangen en daarmee in Beek/Ubbergen een kweekprogramma op te zetten. Om nog meer aandacht te trekken werden bekende Nederlanders uitgenodigd om bij

de diertjes te waken... We hebben ons toen in Argus al tegen het geknutsel met deze diertjes uitgesproken en bovendien gesteld dat het hier beslist niet om de laatste hamsters in Nederland ging. Of de vereniging zich willens en wetens van de domme houdt of dat hun voorzitter wat vergeetachtig wordt, weet ik niet, maar bij het omploegen van de akker in Heer verscheen deze laatste wéér in beeld met de mededeling dat het hier om 'de laatste wilde hamsters' in Nederland ging. Onder het motto 'als je iets maar lang genoeg blijft roepen, gaat men het vanzelf geloven' wordt de media en daarmee de nietsvermoedende lezer/kijker op het verkeerde been gezet. Want dat de hamsterredders zelf niet beter weten, wil

er bij mij niet in. Ook de bekende Nederlanders moeten zich in hun hemd gezet voelen en zullen zich niet zo makkelijk opnieuw laten strikken voor een dergelijke actie. Ik denk echter niet dat dit een goede manier van aandacht trekken is. Mensen worden overvoerd met slecht nieuws uit de natuur en telkens gaat het om één enkele soort of een groep van (verwante) soorten. De rode lijst van planten- en diersoorten die op het punt staan te verdwijnen uit Nederland, wordt al maar langer. Dat is een gevolg van de manier waarop wij leven en omgaan met natuur en landschap. Bedreigde dieren vangen en in gevangenschap kweken is geen remedie; net zomin als het verzamelen en telen van zeldzame planten een alternatief is voor het behoud van de soort in Nederland. Als je niet bereid bent concessies te doen aan natuur en milieu, zul je moeten accepteren dat soorten verdwijnen. Als het je doel is een bepaalde soort voor uitsterven in Nederland te behoeden, kun je overwegen deze soort in gevangenschap te kweken. Je moet dan echter niet de illusie hebben en zeker niet de indruk wekken dat je daarmee de natuurbescherming een dienst bewijst. Overigens is over de geschiedenis van de wilde hamster in Nederland nog iets anders te melden. De hamster is van oorsprong geen inheemse soort. Hij hoort thuis in het steppengebied van Oost-Europa en Azië. Doordat de mens met zijn korenvelden voor de hamster geschikte leefgebieden creëerde, wist het dier via Midden-Europa door te dringen tot in West-Europa. Gewijzigde landbouwmethoden betekenen

dat de hamster in veel van de veroverde gebieden op zijn terugtocht is. Als je Zuid-Limburgse korenvelden teruggeeft aan de 'natuur', zal de hamster naar alle waarschijnlijkheid óók uit Nederland verdwijnen. Je kunt je afvragen hoe érg dat is. Met andere woorden: *hoe zinvol is het om een diersoort te behouden, die uitsluitend levenskansen heeft als je daar een kunstmatig leefgebied voor moet scheppen?* Diezelfde discussie kun je natuurlijk bij veel meer soorten voeren: weidevogels, heide- en stadsdieren, etc. Allemaal typische cultuurvolgers, die bij ons slechts voorkomen dankzij het feit dat de mens door de eeuwen heen de omgeving, al dan niet opzettelijk, voor hen geschikt heeft gemaakt. Maar wat moeten we dan? Moeten we de 'laatste' hamster maar aan zijn lot overlaten? Moeten we de Kievitten en de grutto's maar achter het korhoen aansturen? Moeten we de heidegentiaan en het heideblauwtje maar gewoon uit Nederland laten verdwijnen? Of moeten we de dierentuin aanpassen: Heide kweken waar wij heide willen hebben, dassentunnels aanleggen waar wij vinden dat dassen mogen wonen? Ecoducten bouwen waar wij vinden dat dieren moeten kunnen oversteken? Korenvelden maken waar wij vinden dat hamsters moeten kunnen leven? Of kunnen we dan net zo goed kweekprogramma's opzetten voor alles wat wij leuk vinden in de natuur: Hokjes met hamsters of dassen, vijvers met otters of boomkijkers, aquaria met zeggekorfslakken of tuinen met orchideeën? Wordt het verschil intussen niet heel erg klein?

Gerard Ellenbroek

MKZ jager tegen wil en dank

Kennissen van mij hadden een hobby-boerderij. Hadden ja! Een stuk of wat geiten. Een aantal schapen. Een paar koeien waaronder ook de oudste 'Klaartje' van bijna twintig jaar die uit dierenliefde natuurlijk nooit om redenen van improductiviteit werd weggedaan. Klaartje werd nog het meest vertroeteld. Alle kindereen uit het gezin hadden bij Klaartje leren melken. Computergestuurde melkmachines en andere moderne apparatuur ontbraken op deze mini-privé-boerderij, waar de mensen samen met en tussen hun dieren leefden. Er was nauwelijks onderscheid tussen mens en dier. Het gezin leefde als een grote familie samen met de 'beesten'. Volstrekt anders dan de grootschalige veebedrijven. Vader en moeder sliepen als het ware boven de koeien. De geluiden uit de stal daaronder klonken daar boven even luid als in hun slaapvertrek. Het gebonk, het gerinkel van een ketting, het gekuch van Johanna Twee. Het hoorde er allemaal bij, inclusief het doorlopend schoppen tegen het plankier van Cootje. Het waren de vertrouwde geluiden die al jaren bestonden. Waarmee het hele gezin was opgegroeid. En toen, op zomaar een heel gewone dag, sloeg het noodlot toe. Eerst drong de werkelijkheid ervan niet

door. Dat kon ook niet. Daarna, toen dat werkelijkheidsbesef was ontstaan, werd er weken gewacht tot ze 'aan de beurt' waren. In die periode zat het hele gezin aan tafel. Ze kauwden het eten zonder te proeven. Lazen de krant zonder te lezen en keken cv zonder te zien. Ze staarden ieder, met zijn of haar eigen emoties, voor zich uit. Gepraat werd er amper. Voor hun verdriet uitkomen lag niet meteen voor de hand. Wie het niet aankon liep naar buiten of sloot zich even op in de wc. En de last werd steeds zwaarder. Langzamerhand bezweek de moeder bijna onder de steeds toenemende druk. Vader leek zich voorlopig nog het flinkst te houden. En toen kwam *de dag*. Door de gordijnen zagen ze ze aankomen. De rij mannen van de RW in blauwe overalls met een soort witte plastic douchemutsen op en dito beschermhoesjes om hun schoenen. Ze hadden ze al drie keer eerder in hun straat zien lopen, toen ze tijdens de dagen daarvoor bij hun burens 'op bezoek' kwamen. Mannen van de RW, die het ook niet konden helpen dat ze voor zo'n gruwelijke beuls-job waren aangewezen. En ondanks het besef dat deze mannen, die dag in dag uit te maken kregen met het gigantische leed, waarmee ze waren opgepadeld, was hun hart vol van onverzoenlijke haat en

vrees toen ze 'de-blauwe-overallen-stoet' die morgen hun eigen pad op zagen lopen. De dag zelf ging als een onwezenlijke nachtmerrie-achtige droom voorbij. Ook van het de nacht daarvoor zo voorespoedig geboren kalfje, waar de moederkoe zo ontzettend zorgzaam voor was geweest, was het leven samen met dat van de moeder zelf beëindigd. En toen de dag voorbij was, kwam ook *De nacht*. De nacht na *de dag*. Doodstil. Geen gebonk tegen het plankier. Geen klagelijk gemekker van Liesje, hun liefste geitje. Geen gerammel van de ketting en geen gekuch van Johanna Twee. Ook van hun trouwe koe die het gezin al bijna twintig jaar zo liefdevol verzorgde, was die dag het leven beëindigd. 'Geruimd'. Alles was leeg. Zo stonden ook hun ogen. En na het andere zien, wijzigde ook het ruiken. Met de ontsmettingsstof veranderde in een klap de zo vertrouwde geur in huis. De normale menggeur van mensen, eten, stro en dieren veranderden in een klinisch riekende lucht. En met het verdwijnen van de vertrouwde geur ondergingen ze ook plotseling gemis van een bepaald temperatuur gevoel. Ze werden het gemis van de warmte van de dieren gewaar. En samen met de vertrouwde geluiden, de warmte en de geur verdween langzaam ook het restje

positiviteit dat de vader nog altijd op de been had gehouden. Nu kwam ook voor hem het moment van instorten, er niet meer tegenop kunnen. De onwezenlijkheid van zijn bestaan tekende zich voor zijn geestesoog met grote angsten tegen de hemel af. Het gezin leefde wekenlang daarna in een wezenloze trance die maar heel langzaam wegebde. Maar nog lang niet weg is! En als ze nu horen dat al of niet met MKZ geïnfecteerde dieren die de natuur leven gespaard mogen blijven, kunnen ze het niet meer opbrengen om dat als positief te beoordelen. Net zomin als ze het kunnen verwerken dat vlees van tegen MKZ geënte runderen van buiten Europa wel geïmporteerd en verhandeld mag worden. En als ze de reeën, die ver achter hun land iedere morgen te zien waren, ineens missen, ervaren ze het als billijk dat één van hun collega's blijkbaar in wanhoop een geweer hanteerde omdat hij met deze discriminatie niet meer verder kon leven en met plaatsvervangende haat en onlustgevoelens zijn ergernis afreageerde door één keer in zijn leven en met tranen in de ogen tegen wil en dank een wrede jager te zijn.

Bob Hagen

DE BUIT VAN VOS(S)

De MKZ-crisis heeft ons land de afgelopen maanden bezig gehouden (zie voorgaande artikelen). De jagers ook!

De Apeldoornse Courant van 29 maart meldde dat de jagers er klaar voor waren: *'De Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging verklaart zich bereid het ministerie van Landbouw bij te staan bij het afmaken van herten, reeën en wilde zwijnen'*. Verderop lezen we een citaat uit de mond van hun secretaris Gerard Alferink: *'Wij verwachtten al dat de minister binnen niet al te lange tijd met een dergelijk verzoek zou komen. Als vanuit de democratie zo'n vraag ons bereikt, mogen wij niet weigeren. Ook al zullen wij dat verzoek niet met plezier inwilligen'*. Daar moet ik nog eens even over nadenken....!!

In het Eindhovens dagblad las ik een verhaal van een dierenarts, die een door een schotwond verlamde ree wilde vervoeren met de dierenambulance. Er moet dus op dit dier geschoten zijn rond 23 april, terwijl het jachtverbod al op 22 maart was ingegaan. Dit zal wel weer door stropers zijn gedaan. Het dier is uiteindelijk met een spuitje uit zijn lijden verlost, nadat het al enkele uren onnodig heeft geleden door de verwarring rond de MKZ.

Natuurmonumenten liet begin april weten dat hun medewerkers niet mogen meewerken aan noodvaccinaties en het afschieten of bijeendrijven van dieren. Het verbod geldt zowel voor de terreinen van natuurmonumenten als daarbuiten. Vrijwilligers die zich niet aan deze regels houden, wordt de toegang tot de terreinen ontzegd.

Dat is een heel iets ander optreden dan de groene mannen van het KNJV, die hun werk niet graag doen als de democratie hen roept!

De reewildtellingen zijn dit jaar niet door gegaan. Ze zullen dit jaar iets anders moeten verzinnen om hun afschot te halen. Nu vertrouwen we die tellingen overigens al jaren niet, dus wat maakt het nu uit of ze wel of niet tellen...

In de Drentse Krant van 18 april lezen we dat de boeren uit Anjum en Ee een roedel reeën wilde laten afschieten in verband met het feit dat deze dieren vrij kunnen rondlopen in een MKZ-gebied. Gelukkig waren ze bij het ministerie wat slimmer. Men besefte daar dat het schieten tot gevolg heeft dat de dieren op de vlucht slaan en zo het virus (nog) verder kunnen verspreiden.

De rillingen lopen je over de rug bij het lezen van het verhaal in de Gelderlander van 29 maart over het ruimen van de 41 hooglanders in de Duursche Waarden bij Olst. Enkele citaten uit het bizarre verhaal, dat helaas ook nog echt is gebeurd (!): *'Drie in de haast opgetrommelde schutters moesten de kudde nog voor de trechter met een karabijn doodschieten'*. *'Het kaliber geweer bleek te licht te zijn'*. *'De ene jager moest de ander met een zaklamp bijlichten om nog doel te kunnen treffen'*. *'Na een hele poos, het kan wel tien minuten of een kwartier zijn geweest, krabbelde het eerste kalfje op en stond bloedend tegen het hek. Ik heb de jager gesmeekt het beest dood te schieten...'*

Ik zal u verdere details besparen maar dat hier op deze prachtige plek langs

de IJssel van ernstige dierenmishandeling sprake is geweest, staat wel vast.

Nog een stukje spierballenbeleid van Minister Brinkhorst: Ondanks het zeer grote maatschappelijke verzet tegen het ruimen van de zeldzame Schonebeker en Duitse Zwartkopschape op de Tongerense heide, gaf de minister geen krimp. Ogen en oren sluiten en niet naar argumenten luisteren. Heel stoer voor een D66-er, die inmiddels ook een nauwe relatie heeft met het Koningshuis. Volgend jaar zal hij ook wel aan de 'druk'-jacht op de Kroondomeinen mee mogen doen. Daar hebben ze mensen voor nodig die geen gevoel hebben voor dieren! Mocht de minister zijn jachtpapieren dan nog niet in orde hebben, dan kan hij altijd nog wel mee als drijver of drukker.

Bij alle ellende voor de dieren rond het MKZ-gebeuren waren er toch nog enkele positieve puntjes:

- In de voor het publiek afgesloten Veluwe natuurgebieden konden in het wild levende dieren eindelijk eens een paar weken hun eigen gang gaan: Geen joggers, geen mountainbikers of schreeuwerige toeristen en bovenal geen jagers en 'wild'-tellers (zie ook Faunabeleid op de Veluwe, pag 6)
- Het verbod op het rapen van eieren was op zich al een mooi winstpunt voor de weidevogels en het betekende tevens dat we nu eindelijk de kans krijgen om eens

goed uit te zoeken wat de gevolgen zijn van de achterhaalde eierraptraditie.

- En last but not least: *'de Game Fair' ging niet door!* De doedelzakken, opgepoetste jachthoorns en geweren en de opgezette dieren kunnen weer een jaar lang de kast in...

Goed nieuws bereikte ons ook van de Dierenbescherming: Men heeft Koningin Beatrix ontslagen uit haar functie van beschermvrouwe van hun organisatie; iets dat wat ons betreft al veel eerder had mogen gebeuren. Het is een gevoelige klap voor het Koningshuis in deze periode van oranjegekte. Maar beschermvrouwe of niet, de Faunabescherming zal haar activiteiten op de Kroondomeinen nauwlettend blijven volgen. Want of het nu druk- of drijfjacht heet, voor de dieren en dus ook voor ons maakt dat niets uit!

Na het trieste 'ruimen' van de schape op de Tongerense Heide, was ik enkele dagen later ook getuige van het doden van 21 jonge hertjes in een hertenkamp bij Epe. De RW had ervoor gekozen om in dit geval geen gebruik te maken van de mogelijkheid om jagers te vragen deze klus te klaren. De dieren werden met een dikke wagen en een schutter op een fiets achterna gezeten met een verdovingsgeweer. Zodra een dier tot rust gekomen was werd het dodelijke spuitje toegediend. De bizarre vertoning duurde twee uur.

DE REEËNFIEP (2)

Vorig jaar heb ik u verteld over de reeënfiep, die ik na lang aarzelen in een jachtwinkel heb gekocht. Intussen is de fiep al diverse keren gebruikt. Zo zag ik diverse malen op een zelfde plek een sprong reeën lopen. In de winter en het vroege voorjaar leven de dieren in groepen welke een sprong worden genoemd. In het voorjaar valt de sprong uit elkaar en gaat iedere ree zijn eigen weg. In het voorjaar kom je reeën tegen op plekken waar je ze niet zo gauw verwacht. De reegeiten blijven vaak in de buurt van hun winterverblijf en de reebokken gaan hun territorium afbakenen door het aanbrengen van geur- en krabsporen. De oudere bokken hebben natuurlijk de beste plekken. Jongere dieren worden verdreven en komen terecht op plaatsen die minder geschikt zijn als leefgebied omdat er bijvoorbeeld veel huizen en wegen zijn.

Dit voorjaar zag ik voor het eerst twee reebokken met elkaar in gevecht. Het speelde zich af op een wei

aan de rand van het bos. De twee bokken hielden elkaar scherp in de gaten en regelmatig krabden ze agressief met de voorpoten in het gras. Plotseling stormde de ene bok op de andere af en zaten de geweien in elkaar. Er werd gewrongen en geduwd en ze konden goed met eikaars krachten kennis maken. Het gevecht duurde slechts hooguit een minuut. Daarna liepen de bokken uit elkaar maar bleven wel in de buurt terwijl ze elkaar nauwlettend in de gaten hielden. Af en toe ging de kop naar de grond om wat gras te eten maar ik kreeg de indruk dat dit meer zenuwachtig gedrag was. Er werd wel telkens hevig met de voorpoten in het gras gekrabd om aan te geven dat de strijd nog niet gestreden was. Af en toe was er een schijnaanval. Dan liep de ene bok op de andere af, maar durfde dan toch niet echt aan te vallen. Na een tijdje werd het wat rustiger omdat de afstand tussen de bokken groter werd. Een prachtig schouwspel dat ik nog niet eerder had gezien. Ik heb wel

eens vaker een oudere bok een jongere zien verdrijven maar tot een gevecht kwam het dan nooit.

De fiep had ik een tijdje daarvoor gebruikt, dicht in de buurt van die vechtende reebokken. De sprong, die ik daar op het oog had, bestond uit een paar geiten met hun kalveren (van vorig jaar). Er liep ook een reebok bij. Op een ochtend was ik op zoek naar de reeën en terwijl ik door een houtwal liep, zag ik ze. Ze lagen te rusten. Toch hadden ze mijn aanwezigheid opgemerkt en liepen vanuit de houtwal een weiland in. De reegeiten bleven rustig en gingen in de wei op zoek naar voedsel. De bok vertrouwde het niet en blafte vanaf de wei mijn richting op. Dat blaffen is een hard geluid dat een beetje lijkt op het blaffen van een hond, maar bestaat uit slechts één korte blaf. De reebok bevond zich op een veilige afstand en liet zich af en toe horen. Tijd om het fluitje eens uit te proberen. Ik had meteen zijn aandacht en nieuwsgierig kwam hij

langzaam dichterbij. Hij kon me niet zo goed zien omdat de struiken al een beetje begonnen uit te lopen. Bovendien zat ik uit de wind, waardoor hij mij niet kon ruiken. Af en toe floot ik. De reebok werd er onrustig van. Telkens liep hij voorzichtig in mijn richting en daarna weer terug. Kennelijk zocht de bok een veilige positie van waaruit hij het best kon zien waar het gefiep vandaan kwam. Hij had mij natuurlijk wel gezien maar het bekende geluid dat hij hoorde, kon hij niet combineren met wat hij zag. Toen hij precies goed in beeld stond, maakte ik een opname. Zenuwachtig en alert stak hij af en toe zijn voorpoot omhoog. Dat leverde leuke plaatjes op. Op een gegeven moment vertrouwde hij het niet meer en liep blaffend terug naar de reegeiten, die intussen al waren doorgelopen naar een houtwal aan de andere kant van het weiland.

Geurt Besselink

